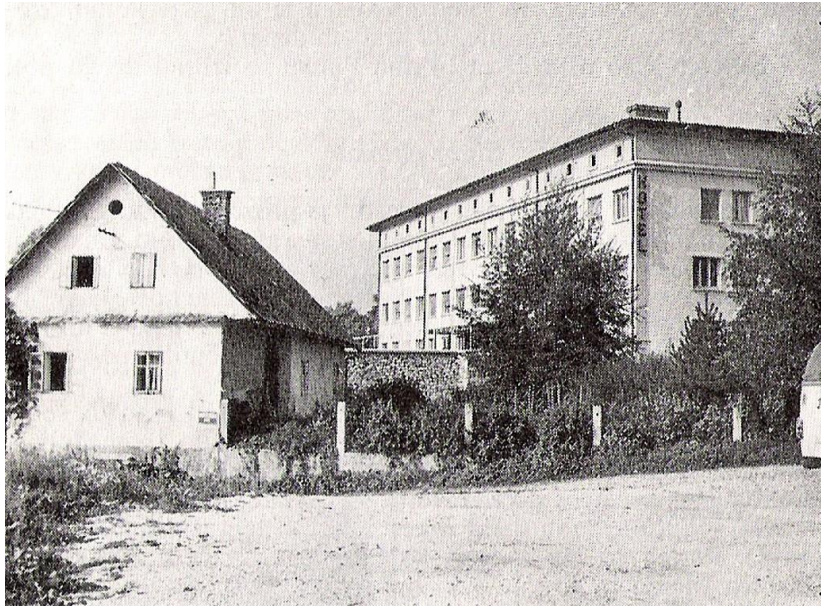

Osvobodilni boj v Radovljici

Oni so tkali mrežo OF mesta Radovljice. Med avtobusno postajo v Radovljici in hotelom Grajski dvor stoji ob cesti nizka hiša, v kateri stanuje družina Slavka Trelca. Tridesetega junija 1941 je v hišo vstopil starejši možakar in dejal: »Prišel sem povedat, da sekular še ni popravljen.« Slavko je pozorno opazoval prišleca. Naj mu verjame, da ga pošiljajo partizani? Prelepo je oblečen, si je mislil Slavko. Dogovorjeno je bilo, da se bo tisti, ki ga bodo poslali partizani, predstavil z besedami: »Prišel sem povedat, da sekular še ni popravljen.« Na te besede je Slavko moral odgovoriti: »Je že v redu, vendar ga drugi teden potrebujem«. To geslo so izdali zato, ker je imel Slavko motorno žago in je po Radovljici žagal drva.

»Na te besede nisem odgovoril,« se davnih dogodkov spominja Trelc. »Prosil me je, naj grem z njim. Pred vrati pa so stali Vondertam, prvi šef gestapa v Radovljici, gestapovec Laski (le-ta je bil kasneje šef gestapa v Radovljici) in občinski tajnik. Gestapovci so me poznali, pa tudi jaz njih. Takrat je bil sedež gestapa v Grajskem dvoru in sem tam večkrat žagal drva. »A to je ta« so vzkliknili in se začudili, ker sem bil njihov sosed.

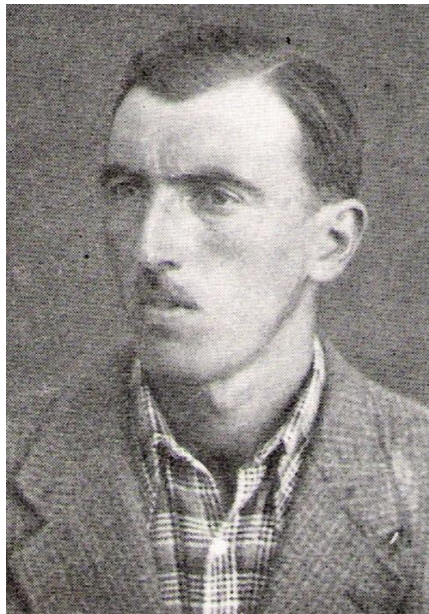

**Trelčeva hiša (in zadaj Grajski dvor), pred rušenjem 1971
Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)**

V Begunjah so me zaprli v bunker. Tri dni so me zasliševali od jutra do večera. Hoteli so izvedeti imena sodelavcev, sistem organizacije in povezave Osvobodilne fronte, spraševali so me, kdo je zahajal v našo hišo ipd. Odkrito povedano me aretacija niti ni preveč presenetila. Povem vam, zakaj.

Spomladi leta 1942. leta je prišel v Radovljico Krajner, sin orožnika iz Škofje Loke. Dobro je obvladal nemščino in se zaposlil v nemškem uradu. Fant je kmalu navezal stike z naprednimi mladinci, ki so bili z menoj povezani v Osvobodilni fronti. Fantu nisem zaupal, ker sem ga opazil v družbi z Franjem Rakušo, gestapovskim agentom, ki so ga kasneje partizani likvidirali. Nekega večera sem se vračal s sestanka iz Dvorske vasi. Mimogrede sem pogledal v gostilno Hiršman in videl, da Krajner sedi v družbi gestapovcev. Čez nekaj dni je šel Krajner v partizane. To pa ne bo nekaj v

redu, sem si mislil ter se nemudoma napolil k Valvasorjevi koči, kjer sem političnima delavcema Cankarjevega bataljona Matiji Verdniku in Francu Benigarju povedal, da je fant sumljiv. Na nesrečo je bil fant že določen za kurirja med partizani na Jelovici in pod Karavankami, in je zato vedel za moje geslo. Po moji aretaciji so partizani Krajnerja obsodili na smrt. Tako so torej gestapovci vedeli le to, da se kurirji pri meni oglašajo z omenjenim geslom, niso pa ničesar vedeli o moji dejavnosti in sodelavcih. Vedeli so le, da sem član v verigi močne organizacije OF. To, da sem sekretar mestnega odbora OF, se jim še sanjalo ni.

Slavko Trelec

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Med zasliševanjem sem povedal samo tole: »Res je, da je pozimi prišel mimo hiše neznan človek in se z menoj pogovarjal. Dejal sem mu, da me vojna ne briga. Neznanec je pri odhodu dejal, da se bo pri meni zglasila oseba z geslom o sekularju, vendar pa te osebe k meni nidar ni bilo.«

Po moji aretaciji so v Radovljici zaprli nekaj mladih fantov in jih spraševali o meni. Večino so še isti dan spustili iz zapora. Z menoj so soočili samo Franca Prešerna - Juleka, vendar sva oba zanikala sodelovanje z OF. Po soočenju so Prešernu rekli, da lahko gre. Bil je že med vrati, pa se je obrnil in vprašal: »Kje je moj klobuk?« Bila je to precejšnja predrznost. Prešeren je imel star in zamaščen klobuk. Če bi meni rekli, da grem domov, se ne bi vrnil v zapor niti po milijon novih klobukov. Prešeren pa se je vrnil zaradi starega klobuka. In kako pogumen je bil. »Kje je moj klobuk?« je vzkliknil, »Ali mislite, da kradem denar?«

Zasliševanje so ustavili za 14 dni. Potem so izbrali drugo pot.

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Surov ultimati. »Tako, zdaj je konec vaših povesti«, je grozeče povzdignil glas gestapovec in rekel tole: »Pod oknom stoji vaša žena, ki v naročju drži enoletnega sina. Če poveste vse, kar veste o OF, vas bomo z ženo in sinom preselili na delo v Nemčijo. Če pa ne boste govorili, bomo pred vašimi očmi ustrelili ženo, fanta pa dali

nemški družini in ga poslali v Nemčijo, vi pa bosta na svoji koži čutili hudo gorje. Za premislek imate pet minut časa.«

Brez premišljevanja sem odgovoril, da ne vem ničesar, da se ne čutim krivega za morebitno smrt žene, ker bo padla kot nedolžna žrtev. Po moji izjavi sta me tolmač Petelin in gestapovec Hans Kirchbaumer pretepla do nezavesti. Ko sem se zavedel, sem dve uri ležal v kotu sobe in držal roke kvišku. S tem so končali zasliševanje. Poslali so me v delavsko taborišče Kraut v Avstrijo. S Francem Medjo iz Kranja sva skušala pobegniti, žal se nama ni posrečilo. Za kazen so naju poslali v taborišče Dachau, od koder sem se junija 1945. leta vrnil.«

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Ustanovitev OF. »Sprašuješ me, kdaj sem se prvič seznanil z Osvobodilno fronto,« je nadaljeval svojo pripoved Slavko Trelc. »Julija 1941 sem šel v Ljubljano na obisk k sorodnikom. Vinko Železnik, zdaj je v službi na sekretariatu za notranje zadeve SRS, je bil prvi, ki mi je pripovedoval o nalogah in ciljih OF. Dal mi je tudi večjo količino letakov s programom OF z nalogo, da jih razdelim zaupnim ljudem.

Radovljica je bila pred vojno središče sreza, ki se je raztezal od Podnarta do Bohinja in Rateč. V mestu je pred vojno deloval marksistični krožek, ki ga je vodil Nace Strlekar. Sestanki so bili v Strlekarjevem stanovanju pri Kovaču v Predtrgu. Tam so se shajali Egon Remec, ki živi v Ljubljani, Pavle Ješe, ki živi v Kranju, Stane Naglič z Bleda, in Torkar iz Lesc. Ješe, Naglič, Remec in Torkar so bili študentje, ki so pripadali levemu krilu sokola. Z Egonom Remcem je 1939. leta prišel iz Maribora, kjer je študiral, tudi Stane Petejan, ki je med vojno padel kot partizanski oficir v Prekmurju. Člani marksističnega krožka so bili tudi Jože Štrukelj, ki je padel v partizanih, in Roš, ki je padel kot borec prve proletarske brigade, Zvonko Savnik in brata Štangel.

Nace Strlekar je bil od 1934. leta na davčni upravi v Radovljici. To mu je omogočilo dobre zveze in poznanstva s prebivalstvom. V Radovljici se je Strlekar spoznal s soboslikarjem Edijem Gnilškom iz Trbovelj. Gnilšak je že kot deček 1924. leta v Trbovljah branil Rudarski dom pred napadi članov Orjune. Bil je skojevec in je v Radovljico večkrat prinesel partijsko literaturo, posebno Ljudsko pravico. Egon Remec, ki je bil kot študent zelo razgledan fant, je na krožkih razlagal razne članke. Tako se je v Radovljici že pred vojno koval in izobraževal kader aktivistov OF.

Avgusta 1941 sva se z Nacetom Strlekarjem srečala v Radovljici. Pokazal sem mu listke s programom OF. Strlekar mi je dejal, da je na jeseniški okrožni komite KPS sporočil, na koga naj se v Radovljici obrnejo glede organizacije OF. S Strlekarjem sem bil redno na zvezi dvakrat na teden. On je bil član jeseniškega okrožnega komiteja KPS in sekretar okrožnega odbora OF. Strlekar me je septembra 1941. leta predlagal za kandidata komunistične partije. Ko mi je sporočil, da sem kandidat partije, mi je dal nalogo, da v Radovljici organiziram OF, ustanovim odbor OF, poleg tega pa še trojke OF in mladinsko organizacijo.

Moj najožji sodelavec je bil France Prešeren - Julek (to je tisti Prešeren, ki se je vrnil v zapor po klobuk. Padel je kot načelnik OZNE 28. januarja 1945. leta v Dragi).

Na sestanke smo hodili k Tomažu Volfu, tovarniškemu delavcu na Javorniku. Do Volfove aretacije so na sestanke v njegovo stanovanje hodili še Prešeren, Stane Perc in pokojni Janez Vozel, kmet iz Radovljice. Po njegovi aretaciji sem začel redno hoditi na zveze s partizani na Potoke, v Završnico, h Gašperinu v Doslovče (Gašperin je bil kasneje sekretar jeseniškega okrožnega komiteja KPS).

Glavne zveze sem imel s Tomažem Verdnikom, Francem Benigarjem in Albinom Žemvo.

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Prvi odbor OF mesta Radovljica. V prvem odboru OF mesta Radovljice so bili Slavko Trelc, Franc Prešeren, Stane Perc, Edi Gnilšek, Stane Božič in Jože Štrukelj (Prešeren in Štrukelj sta padla v NOB). Vsakdo izmed nas je imel svojo trojko. Takšna so bila namreč navodila. Stroga partijska konspiracija iz predvojnih časov je verjetno vplivala na to, da so se najprej ustanovljale trojke, četverke in peterke, nekateri pa so bili povezani celo posamično. Krog sodelavcev OF se je naglo širil, da v poznejšem obdobju ne moremo več govoriti o trojkah.

Sestanki prvega odbora OF mesta Radovljice so bili v naši hiši; sestanki so bili podnevi v vrtni uti pred hišo, da smo lahko videli na vse strani. Nihče se nam ni mogel neopažen približati in prisluškovati našim pogovorom. Na mizi je bila pijača, v rokah pa igralne karte. Treba je vedeti, da so bili sestanki OF samo nekaj metrov stran od sedeža radovljiških gestapovcev. Iz ute smo jih lahko opazovali na oknih v Grajskem dvoru, oni pa so lahko opazovali našo hišo. Pijača na mizi in karte v rokah so bile samo zato, da ne bi bili sumljivi.

V odboru smo si takole razdelili naloge: sekretar odbora Slavko Trelc. France Prešeren je bil odgovoren za zbiranje orožja in organizacijo oborožene skupine v mestu. Edi Gnilšek je skrbel za tiskanje letakov; on je imel sodelavko OF na »Landratu«, to je na okraju. Jaz sem dobil napisano matrico od jeseniškega okrožnega komiteja in sem jo potem izročil Gnilšku, le-ta pa jo je nesel v nemško pisarno na okraj Bronki Ostaševskijevi, ki živi zdaj v Kopru. Bronka je razmnožila letake, ki smo jih trosili po mestu. Tako smo razmnoževali letake v nemški pisarni, na nemških razmnoževalnih strojih in z nemškim papirjem.

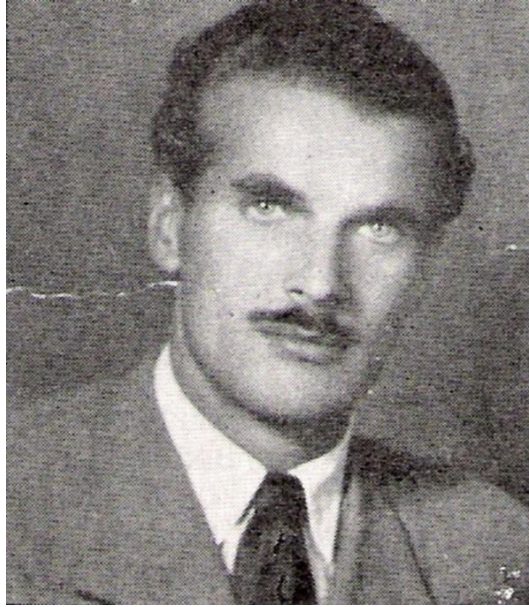
Omeniti moram zaslugo Staneta Perca, ki je bil po vojni več let predsednik radovljiške občine, umrl pa je 1955. leta star komaj 39 let.

Stane je bil sin obrtniške družine. Doma so imeli pekarijo, zato se je tudi on izučil pekovske in slaščičarske obrti. Po okupatorjevem prihodu so med prvimi izselili v Srbijo tudi Stanetove starše.

Decembra 1941. leta so aretirali Staneta v Ljubljani, pod obtožbo, da je žalil italijansko vojsko. Sodilo mu je italijansko vojno sodišče, zaprt je bil v Ljubljani in Kopru. Ko se je novembra 1942. leta vrnil iz zapora, je bil znova imenovan za člana mestnega odbora OF. V partizane je odšel aprila 1943. leta.

Pri Percu v Radovljici so imeli veliko hišo. Med vojno je v njej stanoval Daksbech, komandir radovljiške žandarmerije. On je imel radijski sprejemnik (prebivalci so morali oddati sprejemnike na občino). To so aktivisti OF spretno izkoristili. Ko je bil komandir v službi, so Stane Perc in njegova žena Mira, Slavko Trelc, Edi Gnilšek, Zvonko Savnik in brata Brane in Lado Štangel poslušali poročila iz Moskve in Londona.

Komandir žandarmerije je prišel večkrat pijan domov. Percova žena Mira pa je slabost nemškega oficirja spretno izkoristila in mu je vzela dve pištoli. Percova žena je včasih tudi pregledala Daksbechov arhiv in mu pretipala žepe. Pogosto je dobila spiske, kjer so bila imena ljudi, ki so jih hoteli aretirati. O tem je takoj obvestila odbornike OF, oni pa ljudi. Marsikdo je še pravočasno odšel v partizane in si rešil življenje.

Stane Perc, ok. 1950

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Stane Perc je sklical domov vse radovljiške trgovce in se z njimi pogovoril o sodelovanju z OF. To je bilo važno zaradi oskrbe partizanskih enot s hrano, obleko, obutvijo ter sanitetnim in drugih tehničnim materialom.

Pri Percu je bil še en pomemben sestanek. Na pobudo dr. Braneta Štangla so se sešli zdravniki in se pogovorili o zdravniški pomoči ranjenim borcem. Sestanek so se udeležili dr. Brane Štangl, dr. Jože Hafner, dr. Janko Benedik, dr. Debevc in dr. Slivnik; imena drugih mi niso znana.

Iz teh primerov vidimo, kako je mestni odbor OF Radovljica znal organizacijsko povezovati ljudi po dejavnostih že v prvem in drugem letu vojne.

Posebno marljiva aktivista OF sta bila Dušan Čričkovič in Alojz Mikec. Čričkovič je bil zaposlen v železniški čuvajnici pri Radovljici. Kadar ni imel dela z zapiranjem in odpiranjem zapornic, je tiskal letake. Jaz sem mu prinašal papir in barvo za štampiljke. Njegove štampiljke so bile preproste: črke so bile izrezane na krompirju. Letake z velikimi črkami je tiskal s krompirjem. Čričkoviča in Mikca so Nemci ustrelili kot talca julija 1942 leta.

Partizanski kurirji, ki so prenašali pošto med partizanskimi enotami na Pokljuki in v Karavankah, so se redno oglašali v naši hiši, ali pa smo se kod drugod domenili za zvezo. Zbirali smo hrano, orožje, podatke o sovražniku in njegovih agentih. To niso bile lahke naloge. Že 1941. leta sta prišla k meni Noč in prvoborec Franc Konobelj - Slovenko zaradi orožja. Zvedeli smo namreč, in to od otrok, da je jugoslovanska vojska pri umiku zmetala v Savo precej orožja. Orožje smo iskali po deroči, umazani in nevarni Savi, da bi kdaj pa kdaj skoraj utonili.

Pozimi 1941/42. leta je bil v naši hiši Franc Vodopivec, sekretar kranjskega okrožnega komiteja KPS, ki se je maja 1941. leta v Ljubljani udeležil konference CK KPS, na kateri so bili tudi Kardelj, Kidrič, Marinko, Vida Tomšič in drugi znani revolucionarji in voditelji vstaje. Vodopivec je bil na posvetu vodilnih gorenjskih komandantov julija 1941. leta na Vodiški planini imenovan za sekretarja vojno-revolucionarnega komiteja za kranjsko okrožje. K nam je prišel, ko je bilo na Javorniku in Jesenicah izdanih veliko sodelavcev OF. Vodopivec je bil skoraj vso

zimo v naši hiši. Marca 1942 sem ga spremljal do Doslovič, kjer ga je prevzel komandir Cankarjeve čete Albin Žemva. Maja 1942. leta se je Vodopivec spet oglasil v naši hiši.

Prve dni decembra 1941 je prišel v našo hišo Tugomir Vidmar, instruktor PK SKOJ. Tugomir je bil teden dni pri nas. Skozi okno je lahko opazoval gestapovce na oknih ali pa pred hotelom Grajski dvor. Dal sem mu ponarejeno izkaznico. Zbral sem zaupne radovljiške fante in Vidmar jim je vsako popoldne ali pa ob večernih urah govoril o OF. Na sestanke v našo hišo so hodili dr. Brane Štangel, Lado Štangel, Zvonko Savnik, Stane Božič, Lojze Štiherl in Jože Štrukelj. To so bili prvi organizirani mladinci v Radovljici.

Tako smo nekoč vodili boj, tako smo kovali OF in upor,« je svoje spomine sklenil Slavko Trelc, prvi sekretar radovljiškega mestnega odbora OF.

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Z aretacijo Slavka Trelca in Franca Prešerna pa gestapovci niso mogli zatreti aktivnosti OF. Brž, ko je bila Trelčeva hiša poleg Grajskega dvora (hišo bodo 1971. leta porušili) na seznamu »sumljivih«, so mestni odbor OF preselili na Mlako v Radovljici. Trelca, ki so ga odpeljali v Dachau, je zamenjal Vinko Berce z Mlake.

Bercetovi Na Mlaki so bili prava partizanska družina. V partizanskih enotah so bili bratje in sestre: Lojze, Francka, Francelj, Vinko in Marica. Štirje so vojno preživel, Lojze pa je kot borec Prešernove brigade 1945. leta padel na Primorskem. Odbor OF mesta Radovljice je v Bercetovi hiši deloval vse do odhoda Vinka Berceta v partizane, to je do februarja 1943. Tu so bili med vojno 1942. leta množični sestanki OF, zato je čudno, da jih gestapo ni odkril. Dvakrat so bili na sestanku tudi borci jelovške čete. Na sestanke je prihajal tudi Jože Štrukelj, terenski politični delavec, ki je 1943. leta padel ob Savi pri Radovljici. Od starega odbora je aktivno delal le še Franc Prešeren - Julek.

Vinko Berce, ok. 1950

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Za zvezo med odborom OF in vaščani vasi Lancovo je skrbel Gabrijel Pesjak, obrtnik z Lancovega, njegov brat Tine Pesjak pa je odpošiljal zbrani material in pošto za partizane.

Bercetove so med vojno izselili, bratje in sestre pa so zaradi nemškega nasilja zapustili dom in odšli v partizane.

Tako so tudi pri Bercetovih zatrli nadaljnjo dejavnost odbora OF. Osvobodilna fronta pa je med tem že dosegla tak uspeh, da je ni bilo mogoče več zatreti. Številni spomeniki nas spominjajo na vojna leta.

V Mlakarjevo hišo, tako se je po domače reklo pri hiši, je leta 1942. in 1943. prihajalo na sestanke OF od 20 do 30 ljudi iz Radovljice, Predtrga in Lancovega. Zato lahko zapišem, da je Radovljica lahko ponosna na delavne aktiviste OF.

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

* Slavko Trelc je bil rojen 8. oktobra 1916 v Dvorski vasi v radovljiški občini. Njegov oče je bil kajžar, mama pa si je kruh služila kot služkinja na bližnji kmetiji. Slavko se je želel izučiti za električarja, toda doma ni bilo denarja za uk. Ker pa je imel oče motorno žago, je z njo žagal drva po Radovljici.

** Vinko Berce, Mlakarjev, drugi predsednik mestnega odbora OF, je bil rojen 13. avgusta 1920 v Radovljici kot kmečki sin. V JLA je bil vse do 1950. leta. Je upokojenec in živi doma na kmetiji.

*** Gestapovski oficir Hans Kirchbaumer, ki je v begunjskih zaporih zasliševal Trelca, je umrl spomladi 1970. leta v Celovcu. Njegova sestra, ki živi v jeseniški občini, je piscu te knjige rekla, da je bil »Hans zelo dober človek, ki je samo pomagal ljudem ...« Ko sem to povedal Slavku Trelcu je dejal: »Mene je Kirchbaumer tako udaril, da sem zletel čez mizo v kot. »Pomagal je le ljudem v grob.«

Glede na to, da je bil Kirchbaumer višji gestapovski oficir na sedežu blejskega gestapa, sem njegovi sestri 1969. leta izrazil željo, da bi rad govoril z njenim bratom Hansom. Želel sem dobiti podatke o gestapovski organizaciji na Gorenjskem. Kirchbaumerjeva sestra pa mi je na to odvrnila: »Naš Hans je tako pozabljiv, da se ničesar več ne spominja.«

Čudno, da so vsi gestapovci tako »pozabljivi«.

Vir: Beg z morišča (avtor: Jože Vidic, Zavod borec v Ljubljani, 1971)

Prva bitka Cankarjevega bataljona

Ivan Bertoncelj – Johan pripoveduje ... / Ognjeni krst Cankarjevega bataljona.

Nekdanji komisar Cankarjevega bataljona Ivan Bertoncelj dobro pomni tiste dni neustrašne borbe proti okupatorjevemu nasilju. Bil je med prvimi, ki so se odzvali klicu neodvisnosti in odšli v gozdove. Boril se je v Cankarjevem bataljonu in Jelovica mu je bila tedaj drugi dom. O prvih borbah in Cankarjevem bataljonu pripoveduje takole:

Prihod tovariša Stanka Žagarja na Gorenjsko, sredi julija 1941, je bil za narodnoosvobodilno gibanje v tem predelu izredno pomemben. S sodelovanjem Komunistične partije okraja in Vojnega komiteja je začel zbirati tiste ilegalce, ki so se že tedaj umaknili v gozdove, in jih povezovati v čete. 17. julija 1941 je pod Malim Gregorjcem sklical konferenco, kateri so prisostvovali tudi Tomo Brejc, in Lojze Kobe. Tedaj so si razdelili naloge in jih začeli uresničevati vsak na svojem področju. Treba je bilo povezati ilegalce in postaviti vodstva, delovnim množicam obrazložiti velik pomen partizanske akcije ter takoj pričeti z oboroženo vstajo.

Ko so se 29. julija zbrali ti ilegalci na planini Vodice, je bila ustanovljena Jelovška četa. V tej četi je Žagar zbral 28 tovarišev. Ti neustrašeni borci so tedaj zaprisegli, da bodo branili neodvisnost in svobodo, pa čeprav bo treba žrtvovati svoje življenje.

4. avgusta je na poziv tovariša Staneta Žagarja prišla na Jelovico tudi Jeseniška četa z namenom, da organizira bataljon o katerem so govorili že na konferenci 17. julija in katere glavni namen je bil osvoboditev Begunj. Ta široka akcija je zajela v svoje delo tudi kmeta, zato so smeli podvig preprečili Nemci. 5. avgusta, ko sta bili obe četi na Pogrošarjevi planini pri Vodica, je bil ustanovljen bataljon, ki je kasneje dobil naziv »Cankarjev bataljon«. Za komandanta je bil ob prisotnosti člana GSS Stanka Žagarja imenovan Jože Gregorčič, za komisarja pa jaz.

Nemci so kmalu začutili, da se na Jelovici zbira večja skupina partizanov in zato poslali tja svoje vohune, vendar tem ni uspelo izvesti svojega hlapčevskega načrta.

Zveza z zaledjem, predvsem s Kropo in Dobravo, je bila vedno močnejša. Sedež partizanske vojske je bil takrat na Vodiški planini, od koder so patrolje partizanov odhajale na vse strani.

7. avgusta zjutraj je na novoustanovljeni Cankarjev bataljon odšel iz Pogrošarjeve plane preko Kocjanarice in Martinčka na sredino Jelovice. Ker je bila oskrba z vodo drugje zelo slaba, smo se ustavili na Lipniški planini in se utaborili na bližnjem gričku – današnjemu Partizanskemu vrhu. Namenili smo se, da bomo imeli tu nekaj vojaških vaj, da se bomo razgovorili o nadaljnjih partizanskih pohodih in vsem novim borcem objasnili cilje naše borbe.

Prvi dan, ko smo urejali naše bivališče, kuhinjo in druge potrebščine, je potekal mirno. V mraku 7. avgusta smo posedli v krogu okoli tabornega ognja in zapeli partizanske pesmi, znova smo si potrdili, da naša zaprisega drži, da jo moramo na vsak način izpolniti, da moramo brezobzirno maščevati prve talce, ki so padli v Begunjah že v začetku avgusta. V mraku so tiho odmevale pesmi: »Nabrusimo kose«, »Kovači smo« in druge. Prav te pesmi so nam krepile voljo in zavest, da moramo zmagati, da moramo doseči svoj cilj, da moramo omogočiti našim izseljencem povratek v rodni kraj. Ogenj je ugašal, pesmi so utihnile in kmalu smo pospali na svežih smrekovih vejah ...

Naslednji dan so se že v zgodnjih jutranjih urah vrnile patrolje iz Radovljiške planine, Martinčka, Mošnjiške planine in Dražgoš, ne da bi zasledile kakršnokoli posebno nevarnost. Življenje v taborišču je bilo kolikor toliko mirno, čeprav smo bili vsako minuto pripravljani, da vzamemo nahrbtnike in primemo za orožje. Borci so se tiho pogovarjali in čistili orožje. Gregorčič in Primožič sta se menila s komandirji čet, Žagar in jaz pa sva sedela s komisarji in političnimi delavci ter se pogovarjala o nalogah, ki so bile določene za poveljniški štab. Partizanke so pomagale kuharjem pripravljati kosilo. Vse je bilo mirno in lepo, videti je bilo, da smo brezskrbno opravljali vsak svoje delo, toda v srcih nas je kljub temu razjedala neka moreča misel, skrb, kaj bo prinesla bodočnost.

Okoli 10. ure dopoldan nas je iznenadil komandir straže z neveselo novico, da so Nemci oddaljeni od nas le še kakih 300 do 400 metrov. Izdaja? Gregorčič je sklical zbor in vsi smo se razveselili sklepa, da se bomo Nemcem postavili v bran. Oboroženi smo bili bolj slabo. Nekateri so imeli le pištole, drugi slabe puške vseh vrst (francoske, avstrijske, jugoslovanske, lovske itd.) ter le en mitraljez. Skupaj nas je bilo oboroženih le 80.

Kmalu je počilo. Naši stražarji so prvi streljali na Nemce. Ti so nam takoj odgovorili s streli iz okoli 5 strojnic in nekaj brzostrelk. Municije nismo imeli veliko, zato smo morali štediti z njo. V prazno nismo streljali, šele ko smo videli Nemce tik pred seboj, so zagrmeli iz naših pušk odsekani, a premišljeni streli. Borba je bila huda. Dolgo

smo jim odgovarjali in kosili njihova telesa. Naši možje so takoj pokazali ves svoj pogum in pripravljenost do zadnjega koraka braniti svojo zemljo. Nemcem je bilo lažje. Imeli so dobro orožje in več jih je bilo, vendar jim to ni dosti pomagalo. Mi smo bili budni na svojih položajih. Le Gregorčič je tekal iz kraja v kraj in poveljeval. Nemci so nas začeli obmetavati z bombami, hoteli so nas obkoliti in popolnoma uničiti. Naši ljudje so to opazili in odrejen je bil umik v smeri proti Kotličam in Dražgošam.

Cankarjev bataljon je torej preživel svoj prvi ognjeni krst. Izgubili smo tri tovariše, kar pa so Nemci visoko plačali, saj je padlo okoli 25 njihovih vojakov. To je bila prva večja borba Cankarjevega bataljona, kasneje pa so se naši borci še iz dneva v dan prebijali skozi ogenj sovražnikovih pušk, skozi obroče in zasede – vse do zmage ...

Vir: Glas Gorenjske, 27. 7. 1956

Glas Gorenjske, 27. 7. 1956

Op.: Akcija Cankarjevega bataljona, 24. junija 1942, pod Kočno.

Osvoboditev mesta

Kokrški odred je po osvoboditvi Begunj in zapornikov v zaporu v graščini (4. 5. 1945) po nalogu štaba 4. operativne cone s svojimi enotami odšel na Koroško.

V začetku maja 1945 je prišlo v Drago veliko prostovoljcev in se priključilo Kokrškem odred. Iz številnega 2. Bataljona je štab Kokrškega odreda formiral 1. in 2. bataljon, ki sta ostala v zavzeti postojanki policije v Poljčah. Takoj sta začela osvobajati okoliške vasi. Tako so prve patrole bataljona prispele v mesto Radovljica 9. 5. 1945 ob 21.30.

Naslednji dan pa sta 1. in 2. bataljon vodila boje za osvoboditev Predtrga, okolice Radovljice in samega mesta z umikajočo nemško vojsko, predvsem Vlasovci in drugimi kvizlingi s transportov po železnici. V boju so padli trije borci. Dokončno je z umikajočim sovražnikom obračunala 29. Hercegovska brigada.

Vir: Radovljiški zbornik 1990

Osvoboditev Radovljice, 1945
Vir: arhiv družine Prešeren

Spomenik padlim

Prekop na trikotnik

Mestni narodnoosvobodilni odbor Radovljica in mestni komite KPS Radovljica sta se na predlog svojcev in soborcev padlih odločila za prekop posmrtnih ostankov bork in borcev. 72 padlih so prekopali jeseni 1945. leta na Mošenjski, Lipniški, Radovljiški in Selški planini, na Martinčku in Rovtarici na Jelovici.

Vse, za katere so svojci na to pristali, in tiste, ki jih ni bilo mogoče identificirati, so pokopali v skupen grob. V ta namen so v Radovljici zgradili grobnico na trikotnem prostoru med Gorenjsko cesto in hotelom Grajski dvor.

Vir: Po poti spominov (Radovljiški zbornik, 1990)

Pri stari kostnici, ok. 1960
Vir: arhiv družine Prešeren

Ob prekopu padlih borcev na Jelovici. V nedeljo, 2. oktobra 1949 dopoldne so v mestnem parku v Radovljici ob številni udeležbi prebivalstva položili v skupno grobnico 66 borcev-partizanov, ki so leta 1942. padli na Jelovici v ... borbi proti nemškim fašističnim zavojevalcem. Svečanemu prekopu so prisostvovali zastopniki Okrajnega komiteja KPS, ljudske oblasti, Osvobodilne fronte, Zveze borcev NOV in drugih množičnih organizacij.

Jeseniški kovinar, 08. 10. 1949

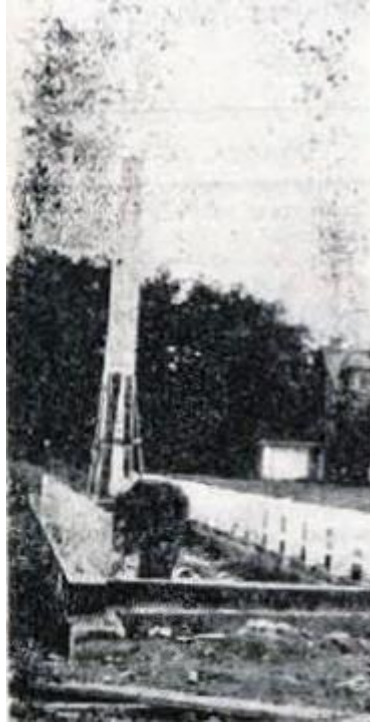
Glede na to, da je bila po srednje ročnem planu na tem prostoru predvidena gradnja objektov, so grobnico prestavili v grajski park.

Vir: Po poti spominov (Radovljiški zbornik, 1990)

Evidence pokopanih v grobnici ni mogoče najti. Udeleženci pri prekopavanju in prevozih v dolino so pomrli. Zato ni mogoče ugotoviti točnega števila in podatkov bork in borcev, katerih posmrtni ostanki so položeni v grobnico.

Spomenik in grobnica sta izdelana po načrtu arhitekta Eda Ravnikarja. Delo je izvršilo Kamnoseštvo Ljubljana. Postavil in odkril ga je Mestni odbor ZB NOV Radovljica v 1960. letu.

Vir: Po poti spominov (Radovljiški zbornik, 1990)

Tu bo stal nov spomenik padlim v Radovljici

Letos so center Radovljice popolnoma preuredili, predvsem okolico Grajskega dvora, kjer so napravili zelenice in poti. Kamnoseška dela za nov spomenik padlim so skoraj končana. Sedaj bo mladina uredila okoli spomenika tudi park. Pri teh delih bodo pomagali člani ostalih množičnih organizacij iz Radovljice.

Vir: Glas Gorenjske, 18. 6. 1960

Spored praznovanja občinskega praznika. Radovljičani imajo svoj praznik vezan na datum 28. julija. Prireditve v počastitev na ta dan pa bodo že od 23. julija dalje in bodo trajale vse do 30. julija. Značilno za letošnje praznovanje v Radovljici je, da je v spored prireditev vključenih precej športnih tekmovanj. Najprej se bodo srečali mladinci v kegljanju za prehodni pokal (23. julija), od 26. do 28. julija bo propagandno taborjenje tabornikov pri radovljiškem kopališču, 27. julija ob 15. uri bo pionirska nogometna tekma med Prešernom in Bledom, ob 17. uri pa srečanje sindikalnih enajsteric Elana in Verige. Razen tega bo ob 17. uri tudi otvoritev spomenika NOB, ob 19.30 promenadni koncert javorniške godbe na pihala na kopališču, ognjemet in propagandno srečanje v vaterpolu.

Spomenik NOB

Osemindvajsetega julija bo ob 16. uri poskusni atletski miting v izvedbi NK Prešeren. 29. julija bo celodnevni turnir v vaterpolu, isti dan popoldne ob 16. uri pa bo štafeta članov NK Prešeren iz Lesc na grobnico v Begunjah.

Zadnji dan praznovanja bo ekipno šahovsko tekmovanje, društvena spretnostna vožnja AMD Radovljica in zabavno popoldne na zabaviščnem prostoru na Šobcu.

Glas, 15. 7. 1961

Spomenik padlim

Prekop na trikotnik

Mestni narodnoosvobodilni odbor Radovljica in mestni komite KPS Radovljica sta se na predlog svojcev in soborcev padlih odločila za prekop posmrtnih ostankov bork in borcev. 72 padlih so prekopali jeseni 1945. leta na Mošenjski, Lipniški, Radovljiški in Selški planini, na Martinčku in Rovtarici na Jelovici.

Vse, za katere so svojci na to pristali, in tiste, ki jih ni bilo mogoče identificirati, so pokopali v skupen grob. V ta namen so v Radovljici zgradili grobnico na trikotnem prostoru med Gorenjsko cesto in hotelom Grajski dvor.

Vir: Po poti spominov (Radovljiški zbornik, 1990)

Pri stari kostnici, ok. 1960
Vir: arhiv družine Prešeren

Ob prekopu padlih borcev na Jelovici. V nedeljo, 2. oktobra 1949 dopoldne so v mestnem parku v Radovljici ob številni udeležbi prebivalstva položili v skupno grobnico 66 borcev-partizanov, ki so leta 1942. padli na Jelovici v ... borbi proti nemškim fašističnim zavojevalcem. Svečanemu prekopu so prisostvovali zastopniki Okrajnega komiteja KPS, ljudske oblasti, Osvobodilne fronte, Zveze borcev NOV in drugih množičnih organizacij.

Jeseniški kovinar, 08. 10. 1949

Glede na to, da je bila po srednje ročnem planu na tem prostoru predvidena gradnja objektov, so grobnico prestavili v grajski park.

Vir: Po poti spominov (Radovljiški zbornik, 1990)

Evidence pokopanih v grobnici ni mogoče najti. Udeleženci pri prekopavanju in prevozih v dolino so pomrli. Zato ni mogoče ugotoviti točnega števila in podatkov bork in borcev, katerih posmrtni ostanki so položeni v grobnico.

Spomenik in grobnica sta izdelana po načrtu arhitekta Eda Ravnikarja. Delo je izvršilo Kamnoseštvo Ljubljana. Postavil in odkril ga je Mestni odbor ZB NOV Radovljica v 1960. letu.

Vir: Po poti spominov (Radovljiški zbornik, 1990)

Tu bo stal nov spomenik padlim v Radovljici

Letos so center Radovljice popolnoma preuredili, predvsem okolico Grajskega dvora, kjer so napravili zelenice in poti. Kamnoseška dela za nov spomenik padlim so skoraj končana. Sedaj bo mladina uredila okoli spomenika tudi park. Pri teh delih bodo pomagali člani ostalih množičnih organizacij iz Radovljice.

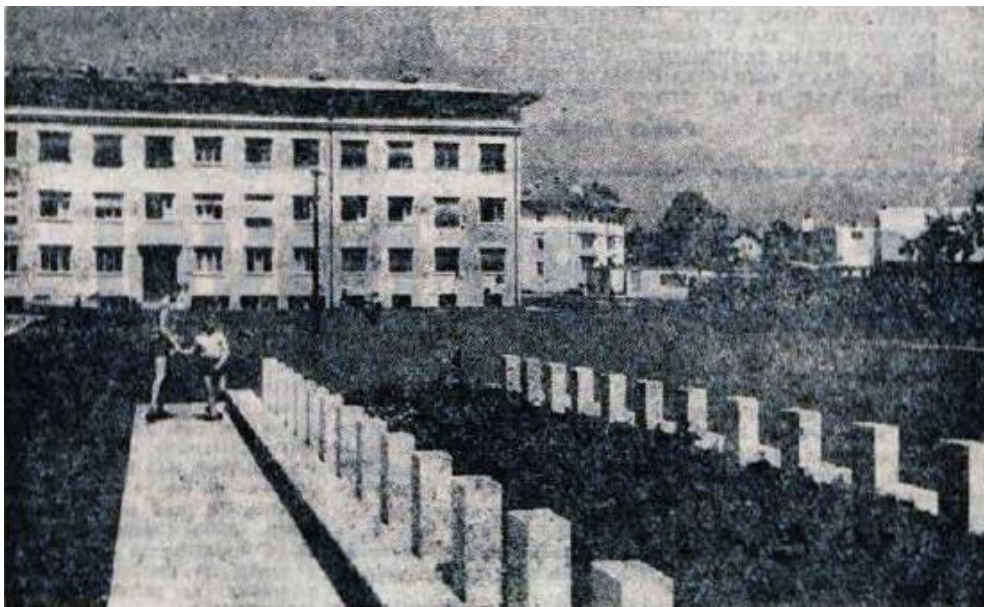
Vir: Glas Gorenjske, 18. 6. 1960

Spored praznovanja občinskega praznika. Radovljičani imajo svoj praznik vezan na datum 28. julija. Prireditve v počastitev na ta dan pa bodo že od 23. julija dalje in bodo trajale vse do 30. julija. Značilno za letošnje praznovanje v Radovljici je, da je v spored prireditev vključenih precej športnih tekmovanj. Najprej se bodo srečali mladinci v kegljanju za prehodni pokal (23. julija), od 26. do 28. julija bo propagandno taborjenje tabornikov pri radovljiškem kopališču, 27. julija ob 15. uri bo pionirska nogometna tekma med Prešernom in Bledom, ob 17. uri pa srečanje sindikalnih enajsteric Elana in Verige. Razen tega bo ob 17. uri tudi otvoritev spomenika NOB, ob 19.30 promenadni koncert javorniške godbe na pihala na kopališču, ognjemet in propagandno srečanje v vaterpolu.

Spomenik NOB

Osemindvajsetega julija bo ob 16. uri poskusni atletski miting v izvedbi NK Prešeren. 29. julija bo celodnevni turnir v vaterpolu, isti dan popoldne ob 16. uri pa bo štafeta članov NK Prešeren iz Lesc na grobnico v Begunjah. Zadnji dan praznovanja bo ekipno šahovsko tekmovanje, društvena spretnostna vožnja AMD Radovljica in zabavno popoldne na zabaviščnem prostoru na Šobcu.
Glas, 15. 7. 1961

Radovljičani praznujejo te dni svoj občinski praznik – Osrednjo prireditev bodo imeli v četrtek, ko bodo odkrili nov spomenik padlim v NOB (v ospredju).
Vir: Glas, 15. 7. 1961

V Radovljici so ob občinskem prazniku odkrili spomenik herojem naše revolucije. / Spomenik je odkril narodni heroj Anton Dežman-Tonček. Radovljica, 28. julija. – Že od 23. julija dalje so v Radovljici na sporedu različne prireditve v počastitev 28. julija – občinskega praznika Radovljičanov. Svoj višek so praznovanja dosegla včeraj popoldne, ko so odkrili v Radovljici spomenik vsem padlim s tega področja.

Včerajšnji slavnosti so med številnimi domačini in okoličani prisostvovali še predsednik občinskega ljudskega odbora Franc Jere, sekretar okrajnega odbora Zveze borcev Kranj, Franc Konobelj–Slovenko, narodni heroj Anton Dežman–Tonček in drugi.

Spomenik je odkril narodni heroj Anton Dežman – Tonček in med drugim dejal: »Ko odkrivamo ob 20. obletnici ljudske revolucije in 20. obletnici odhoda prvih borcev s tega območja v ilegalo, spomenik revolucije v Radovljici, je prav, da se ob tej priložnosti spomnimo vseh padlih sinov in hčera jugoslovanskih narodov, ki so se žrtvovali za velike ideje naše narodnoosvobodilne borbe. Na poziv Komunistična partije Jugoslavije so se pričeli zbirati ilegalci na Mežaklji, Pokljuki, v Bohinju, v Karavankah, na Jelovici in v škofjeloških hribih. Narodni heroj Stane Žagar je 17. julija 1931 sklical pod Malim Gregorjevcem na Jelovici vojna komiteja Jesenic in Kranja, na katerem je bil sprejet sklep, da se prične z oboroženim uporom proti okupatorju na območju Gorenjske. Blejski, jeseniški in bohinjski komunisti pa so se že 20. aprila 1941 zbrali v Wolfovi hiši na Slamnikih in sprejeli sklep o oboroženem uporu.« Tovariš Dežman je nadaljeval: »V letu 1942 so v hudih borbah padli najboljši vojaški in politični voditelji oborožene vstaje na Gorenjskem. V borbi na Planici nad Črnim grobom je 27. marca 1942. leta padel narodni heroj Stane Žagar, na Lipniški planini je 5. septembra 1942. padel komandant prve grupe odredov narodni heroj Jože Gregorčič–Gorenjc skupno s 26 tovariši, 20. oktobra 1942 pa je za posledicami hude rane na Jamniku umrl narodni heroj Lojze Kebre-Štefan. Vsi trije narodni heroji so na Gorenjskem največ prispevali k organizaciji oboroženega upora proti nacizmu. Jože Gregorčič, ki je pokopan na tem mestu, je kot sposoben vojaški voditelj pripravil in osebno vodil vse večje vojaške akcije v tem delu slovenske zemlje.« Ob koncu pa je tovariš Dežman še dejal: »Odkrivam spomenik ljudske revolucije v Radovljici, ki bo hkrati tudi najlepši spomin na prvega komandanta gorenjskih partizanov, narodnega heroja Jožeta Gregorčiča in njegovih 71 padlih borcev, kakor tudi na vse žrtve, padle v narodnoosvobodilni borbi in v ljudski revoluciji.«

V Kratkem kulturnem sporedu sta sodelovali še dve godbi na pihala, recitirala pa je Miča Fajonova iz Kranja.

Vir: Glas, 29. 7. 1961

**Ob odkritju spomenika v Radovljici
Glas, 29. 7. 1961**

Spomenik NOB v Radovljici, 1961
Vir: foto Janez Pristavec (arhiv družina Pristavec)

Iz časopisnih člankov:

Slavko Trelc – prvi sekretar OF Radovljica / Zgodba o ljudeh, ki so tkali mrežo osvobodilne fronte. Med avtobusno postajo v Radovljici in hotelom Grajski dvor stoji ob cesti nizka hiša, v kateri stanuje družina Slavka Trelca. 30. junija 1941. leta je v to hišo vstopil starejši možakar in dejal: »Prišel sem povedat, da sekular še ni popravljen.« Slavko je pozorno opazoval prišleka. Naj mu verjame, da ga pošiljajo partizani? Prelepo je oblečen, si je mislil Slavko. Tisti, ki ga bodo poslali partizani, se bo predstavil z besedami: »Prišel sem povedat, da sekular še ni popravljen.« Na te beseda je Slavko moral odgovoriti: »Je že v redu, vendar ga drugi teden potrebujem. To geslo so izbrali zato, ker je imel Slavko motorno žago in je po Radovljici žagal drva, domačini pa so motorni žagi pravili sekular.

»Na besede nisem odgovoril,« se davnih dogodkov spominja Trelc. »Prosil me je, če grem z njim. Pred vrati pa je stal Vondertan, prvi šef gestapa v Radovljici, gestapovec Laski (leta je bil kasneje šef gestapa v Radovljici) in občinski tajnik. Gestapovski so me poznali pa tudi jaz njih. Takrat je bil sedež gestapa v Grajskem dvoru in sem tam večkrat žagal drva. »A to je ta«, so vzkliknili in se začudili, ker sem bil njihov sosed.

V Begunjah so me zaprli v bunker. Tri dni so me zasliševali od jutra do večera. Hoteli so izvedeti imena sodelavcev, sistem organizacije in povezave osvobodilne fronte, spraševali so me, kdo je zahajal v našo hišo itd. Iskreno povedano pa me aretacija niti ni preveč presenetila. Povem vam, zakaj.

Spomladi 1942. leta je prišel v Radovljico Krajner. Bil je sin orožnika iz Škofje Loke. Krajner, ki je dobro obvladal nemščino, se je zaposlil v nemškem uradu. Fant je

kmalu navezal stike z naprednimi mladinci, ki so bili z menoj povezani v osvobodilni fronti. Fantu nisem zaupal, ker sem ga opazil v družbi s Franjom Rakuša, gestapovskim agentom, ki so ga kasneje partizani likvidirali. Nekega večera sem se vračal s sestanka iz Dvorske vasi. Mimogrede sem pogledal v gostilno Hiršman in videl, da Krajner sedi v družbi z gestapovci. Čez nekaj dni je Krajner šel v partizane. To pa ne bo nekaj v redu, sem si mislil ter se nemudoma napolnil k Valvasorjevi koči, kjer sem političnima delavcema Cankarjevega bataljona Matiji Verdniku in Francu Benigarju povedal, da je fant sumljiv. Na nesrečo je bil fant že določen za kurirja med partizani na Jelovici in partizani pod Karavankami in je zato vedel za moje geslo. Po moji aretaciji so partizani Krajnerja obsodili na smrt. Tako so tudi gestapovci vedeli le to, da se kurirji pri meni oglašajo z omenjenim geslom, niso pa ničesar vedeli o moji dejavnosti in sodelavcih. Vedeli so le, da sem član v verigi močne organizacije OF. Med zaslišanjem sem povedal samo tole: »Res je, da je pozimi prišel mimo naše hiše neznan človek in se z menoj pogovarjal. Dejal sem mu, da me vojna ne briga. Neznanec je pri odhodu dejal, da se bo pri meni zglasila oseba z geslom o sekularju, vendar pa te osebe k meni nikdar ni bilo.

Po moji aretaciji so v Radovljici zaprli nekaj mladih fantov in jih spraševali o meni. Večina le-teh so še isti dan izpustili iz zapor. Z menoj so soočili samo Franca Prešerna, vendar sva oba zanikala sodelovanje z OF. Po soočenju so Prešernu rekli, da lahko gre. Bil je že med vrati, pa se vrne ter vpraša: »Kje je moj klobuk?«. Bila je to precejšnja predrznost. Prešeren je imel star in zamaščen klobuk. Če bi meni rekli, da grem lahko domov, se ne bi vrnil v zapor niti zaradi milijon novih klobukov. Prešeren pa se je vrnil zaradi enega samega starega klobuka. In kako pogumen je bil. »Kje je moj klobuk?« je vzkliknil, »Ali mislite, da jaz kradem denar?«.

Zasliševanje so prekinili za 14 dni. Potem so izbrali drugo pot.

Surovi ultimati. »Tako, zdaj je konec vaših povesti«, grozeče povzdigne glas gestapovec in izreče naslednje: »Pod oknom stoji vaša žena, ki v naročju drži enoletnega sina. Če povesta vse, kar veste o OF, vas bomo z ženo in sinom preselili na delo v Nemčijo. Če pa ne boste govorili, bomo pred vašimi očmi ustrelili ženo, fanta bomo dali nemški družini in ga poslali v Nemčijo, vi pa boste na svoji koži čutili hudo gorje. Za premislek imate pet minut časa.«

Brez premišljevanja sem odgovoril, da ne vem ničesar, da se ne čutim krivega za morebitno smrt žene, ker bo padla kot nedolžna žrtev. Po moji izjavi ste me tolmač Petelin gestapovec pretepla do nezavesti. Ko sem se osvestil, sem dve uri ležal v kotu sobe in držal roke kvišku. S tem so končali zasliševanje. Poslali so me v delavsko taborišče Kraut. S Francem Medja iz Kranja sva skušala pobegniti, žal nama to ni uspelo. Za kazen so naju poslali v taborišče Dachau, od koder sem se junija 1945. leta vrnil.«

Ustanovitev OF. »Sprašuješ me, kdaj sem se prvič seznanil z osvobodilno fronto,« je nadaljeval svojo pripoved Slavko Trelc. »Julija 1941. leta sem šel v Ljubljano na obisk k sorodnikom. Vinko Železnik, zdaj v službi na sekretariatu za notranje zadeve SRS, je bil prvi, ki mi je pripovedoval o nalogah in ciljih OF.

Dal mi je tudi večjo količino letakov s programom OF z nalogo, da jih razdelim zaupnim ljudem.

Avgusta 1941. leta pride v Radovljico Nace Strlekar, predvojni komunist, ki je bil prej v službi v Radovljici. Zelo dobro sva se poznala. Pokazal sem mu listke s programom OF. Strlekar mi je dejal, da je na jeseniški okrožni komite sporočil, na koga naj se v Radovljici obrnejo glede organizacije OF. S Strlekarjem sem bil redno na zvezi dvakrat tedensko. Bil je član jeseniškega okrožnega komiteja. Strlekar me je septembra 1941. leta predlagal za kandidata za člana komunistične partije. Ko mi je

sporočil, da sem kandidat partije, mi je dal nalogo, da v Radovljici organiziram OF, ustanovim odbor OF, poleg tega pa še trojke OF in mladinsko organizacijo.

Moj najbližji sodelavec je bil Franc Prešeren (to je tisti Prešeren, ki se je vrnil v zapor po klobuk. Padel je kot načelnik varnostno obveščevalne službe 28. Januarja 1945. Leta v Dragi. / Obširneje o njemu je zapisano v reportaži *Zaseda v Dragi*).

Na sestanke smo hodili k Tomažu Volfu, tovarniškemu delavcu na Javorniku. Do aretacije Volfa so na sestanke k Volfu na Javornik hodili še Prešeren, Stane Perc (umrl 1955. leta. Po vojni je bil predsednik radovljiške občine) in pokojni Janez Vozel, kmet iz Radovljice.

Po aretaciji Volfa sem začel redno hoditi na zveze s partizani na Potoke, v Završnico, h Gašperinu v Doslovče (Gašperin je bil kasneje sekretar jeseniškega okrožnega komiteja). Glavne zveze sem imel s funkcionarji Tomažem Verdnikom, Francem Benigarjem in Albinom Žemvo.«

Prvi odbor OF. »V prvem odboru OF mesta Radovljice so bili: Slavko Trelc, Franc Prešeren, Pevc, Edi Gnilšak, Stane Božič in Jože Štrukelj, ki je tako kot Prešeren padel v NOB. Vsak od nas je imel svojo trojko. Sestanki so bili v naši hiši, kjer so bili dnevni obiski članov OF. Sestanki so bili podnevi v vrtni uti pred hišo, tako da smo lahko videli na vse strani. Na mizi je bila pijača, v rokah pa igralne karte. Treba je vedeti, da so bili sestanki OF samo nekaj metrov daleč od sedeža radovljiških gestapovcev. Iz ute smo jih lahko opazovali na oknih v Grajskem dvoru, oni pa so lahko opazovali našo hišo.

Slavko Trelc pred svojo hišo. Na desni je hotel Grajski dvor.

V odboru OF smo si takole razdelili naloge: Franc Prešeren je bil odgovoren za zbiranje orožja in organizacijo oborožene skupine v mestu. Edi Gnilšak je skrbel za tiskanje letakov. Gnilšak je imel sodelavko OF na 'Landratu', to je okraju. Jaz sem dobil napisano matrico od jeseniškega okrožnega komiteja in sem jo izročil Gnilšaku, le-ta pa jo je nesel v nemško pisarno na okraj Bronki Ostaševski, ki sedaj živi v Kopru. Bronka je razmnožila letake, ki smo jih trosili po mestu. Tako smo razmnoževali letake v nemški pisarni, na nemških razmnoževalnih strojih in z nemškim papirjem.

Posebno marljiva aktivista OF sta bila Dušan Čričkovič in Alojz Mikec. Čriškovič je bil zaposlen v železniški čuvajnici pri Radovljici. Kadar ni imel dela z odpiranjem ali zapiranjem zapornic, je tiskal letake. Jaz sem mu dobavljal papir in barvo za

šampiljke. Njegove šampiljke so bile preproste: črke so bile izrezane na krompirju. Letake z velikimi črkami je tiskal s krompirjem. Čričkoviča in Mikca so Nemci ustrelili kot talca.

Partizanski kurirji, ki so prenašali pošto med partizanskimi enotami na Pokljuki in onimi v Karavankah, so se redno oglašali v naši hiši, ali pa smo se kje druge domenili za zvezo. Zbirali smo hrano, orožje, podatke o sovražniku in njihovih agentih. To niso bile lahke naloge. Že 1941. leta sta prišla k meni Noč in prvoborec Konobelj zaradi orožja. Zvedeli smo namreč, in to od otrok, da je jugoslovanska vojska pri umiku zmetala v Savo precej orožja. To orožje smo iskali po deroči in nevarni Savi, da bi se kdaj pa kdaj skoraj utopili.

Pozimi 1941/42. leta je bil v naši hiši Franc Vodopivec, sekretar kranjskega okrožnega komiteja, ki se je maja 1941. leta v Ljubljani udeležil konference CK KPS, na kateri so bili tudi Kardelj, Kidrič, Marinko, Vida Tomšič in drugi znani revolucionarji in voditelji vstaje. Vodopivec je bil na posvetu vodilnih komunistov Gorenjske julija 1941. leta na Vodiški planini imenovan za sekretarja vojno-revolucionarnega komiteja za kranjsko okrožje. K nam je prišel, ko je bilo na Javorniku in Jesenicah izdanih veliko sodelavcev OF. Vodopivec je bil skoraj vso zimo v naši hiši. Marca 1942. leta sem ga spremljal do Doslovč, kjer ga je prevzel komandir Cankarjeve čete Albin Žemva. Maja 1942. leta se je Vodopivec spet oglasil v naši hiši.

Okrog 1. decembra 1942. leta mi je Viktor Kejžar, tedanji sekretar jeseniškega komiteja sporočil, da bo Tugomir Vidmar prišel v Radovljico organizirat skojevsko in mladinsko organizacijo. V večernih urah Vidmar nikakor ni mogel dobiti moje hiše. Ker se je bližala policijska ura, je Vidmar prenočil v neki drvarnici blizu cerkve v središču mesta. Šele zjutraj je ves premražen potrkal na naša vrata. Tugomir je bil teden dni v naši hiši. Skozi okno je lahko opazoval gestapovce na oknih ali pa pred hotelom Grajski dvor. Dal sem mu ponarejeno izkaznico. Zbral sem zaupne radovljiške fante in Vidmar jih je vsako popoldne ali pa bo večernih urah govoril o OF. Kadar je imel Vidmar sestanek, sem bil na straži pred hišo. Tugomir Vidmar je bil poleti 1941. leta sekretar Skoja mesta Kranja, pozneje pa je bil imenovan za instruktorja Pokrajinskega komiteja SKOJ in je organiziral skojevske skupine na Jesenicah, na Javorniku, v Radovljici, Kranju in Škofji Loki. Zadnje dni decembra 1941. leta so ga gestapovci aretirali na savskem mostu v Kranju in 21. januarja 1942. leta ustrelili v Dragi skupno z jeseniškimi in javorniškimi skojevci.

»Tako smo nekoč vodili boj, tako smo kovali OF in upor ...«

Slavko Trelc, 54-letni Radovljičan, sekretar prvega odbora OF za mesto Radovljico, je skorajda pozabljena oseba. Le kdo še ve, da je bil med prvimi kovači naše skupnosti? Morda se mu je kdaj zgodila krivica, o kateri noče pripovedovati ali pa je grenkoba, ki seva iz njegovega obraza in (v tem zapisu nenapisanem) pripovedovanju odsev bolečine, ker so nekateri stari aktivisti pozabljeni. Kdo ve? / J. Vidic.

Vir: Glas, 30. 4. 1970

Lesce

Pred 15 leti so odšli prvi partizani / 28. julij v zgodovini radovljiške občine. 28. julij je v zgodovini narodnoosvobodilnega gibanja radovljiške občine najvažnejši dan. Na ta dan leta 1941 so na Lesce navalili gestapovci in aretirali 5 naših ljudi. Vendar so takoj naleteli na odpor. Še isti dan je odšlo iz vasi 12 prvih borcev v partizane. Ker je bilo iz dneva v dan čutiti več organiziranih akcij proti okupatorju, opaziti več odhodov k partizanom in krepkejšo komunistično zavest, ni čudno, da so Nemci močno povečali svoje nasilje, svoja podla dejanja – mučenje, streljanje in izseljevanje. Hoteli so nasilno izslediti organizacijsko mrežo – središče stalne zveze z gozdovi. Vendar zaman; moč naše vojske je rasla, organiziranost se je krepila in širila. Okupator je to spoznal v marsikaterih borbah in hajkah – srečanjih s partizani. Pravzaprav ne moremo reči, da se je vzbudil pri ljudstvu radovljiške občine odpor prav na ta dan, 28. julij. Napredno mišljenje, stremljenje k pravici in neodvisnosti je bilo v teh krajih močno že pred drugo svetovno vojno. Ta stremjenja so razvijale predvsem takratne delavsko – prosvetne organizacije – »Svoboda«, kasneje »Vzajemnost« in »Zveza kovinskih delavcev Jugoslavije« s podružnico v Lescah, ter takratna partijska organizacija, predvsem v Dobravi, Lescah, Kropi, Otočah, Ljubnem in na Črnicu. Ta društva so vztrajala pri svojem osnovnem namenu – uprizarjati čim več takih del, ki bi pri ljudstvu budila in širila narodno zavest. Dobro so bile izvedene tudi razne propagandne akcije trošenja letakov s protifašistično vsebino in pozivom najširšim množicam k odporu proti izkoriščanju, akcije zbiranja orožja, saj so samo v Lescah ob razsuli bivše Jugoslavije zbrali okoli 15.000 komadov municije za puške, 15 pušk, en zaboj nabojev za pištole, nekaj granat, pištol in drugega. To je bilo ob takratnih razmerah mnogo in tedanji organizator in borec Jože Gregorčič je prav za to akcijo pohvalil Leščane kot najboljše v takratnem radovljiškem srezu. Kot povsod drugod, so se tudi naši ljudje radi odzvali klicu pravice in težnji k svobodi – odhajali so in se zbirali na ilegalnih sestankih. Radi so sledili besedam Borisa Kidriča, ki jim je na sestanku v gozdu pri Črnicu razložil načrt, namen in potrebo oborožene vstaje. To dokazuje že dejstvo, da je bilo tedaj v Lescah in Hrašah ustanovljenih okoli 8 vojaških grup s 37 člani, v Begunjah 2 grupi z 8 člani itd. Seveda to še daleč ni bilo vse. Borci so odhajali in se pridruževali prvim partizanom in organizatorjem v gozdovih (Žagarju, Gregorčiču in drugim). Okupator se je skušal čim bolj krvavo maščevati in nasilno zatreti narodno zavest. Zaporji v Begunjah so se polnili, taborišča so bila natrpana, grozovito streljanje talcev je bilo skoraj na dnevnem redu. Tudi Lesce niso izpustili. 5. septembra 1941 je bilo tu ustreljenih prvih 5 talcev, Begunje in Draga so se spremenile v morišče naših najboljših ljudi. Partizani so se trudili, da bi čim bolje maščevali naše junake. Pomoč in podpora ljudstva jih je vzpodbujala in hrabrila. V vrstah teh prvih borcev je bil tudi narodni heroj Anton Dežman. Tonček je bil dobro poznan, saj je bil vedno v vrstah, kjer je bil potreben največji pogum, iznajdljivost in hrabrost. 28. julij je bil torej tisti dan, ko so tudi gestapovcem v današnji radovljiški občini začeli siveti lasje, za naše ljudi pa je pomenil prvi korak k neodvisnosti. / Lj.

Vir: Glas, 27. 7. 1956

Anton Dežman Tonček – narodni heroj, 1920-1977
Vir: gorenjci.si

Sestavil: Goran Lavrenčak – DAR

Prvič objavljeno: 01. 09. 2016
Zadnjič dopolnjeno: 31. 12. 2016